

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АУДИТУ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ WAYS TO IMPROVE RECEIVABLE ACCOUNTING AUDIT

У сучасних умовах економіки більшість суб'єктів господарювання по всьому світі продають своїм клієнтам товари або надають послуги в кредит, що приводить до первісного визнання торговельної дебіторської заборгованості, а отже, фінансового активу, у зв'язку з тим, що суб'єкт господарювання стає стороною за договором і у нього з'являється контрактне право отримати грошові кошти. Отже, дебіторська заборгованість – це заборгованість покупців і замовників, яка виникає у процесі звичайної діяльності суб'єкта господарювання і являє собою суми, які суб'єкт господарювання очікує отримати від клієнтів за реалізовані їм товари або надані їм послуги. З метою удосконалення аудиту торговельної дебіторської заборгованості, а отже, і покращення якості інформації про неї, яка розкривається суб'єктами господарювання у фінансовій звітності, у статті ідентифіковані ризики суттєвого викривлення у процесі аудиту торговельної дебіторської заборгованості у зв'язку з набуттям чинності МСФЗ (IFRS) 15 «Дохід від договорів із клієнтами». Визначено дії аудитора, що сприятимуть удосконаленню аудиту торговельної дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання.

Ключові слова: аудит, дохід від реалізації, ризики суттєвого викривлення, торговельна дебіторська заборгованість, удосконалення аудиту, фінансовий актив.

In modern economic conditions, most entities around the world sell their customers goods or provide them with services, which in turn leads to the recognition and evaluation of trade receivables, and, consequently, to the recognition of a financial asset, since the entity because of an economic transaction becomes a party to the contract and has the contractual right to receive cash in exchange for the transferred goods, works, services to buyers and customers. Accounts receivable are accounts receivable from buyers and customers that arise in the normal course of business and represent amounts that the business entity expects to receive from buyers and customers for the sold goods or services provided by them. For many companies, trade receivables are one of the significant items contained in short-term assets in the Statement of Financial Position. Trade receivables are an important economic factor that affects the efficiency of operating activities. Since International Financial Reporting Standards 15 Revenue from contracts with customers came into force on 1 January 2018, which caused quite contradictory accounting requirements for trade receivables in national and international standards, there is a possibility that existing risks may change or new risks may arise. To improve the audit, and to improve the quality of information on trade receivables, which is disclosed by entities in the financial statements, the article identifies the risks of material misstatement in the audit of trade receivables. The actions of the auditor, which will contribute to improving the audit of trade receivables of economic entities, have been determined. It is important to note that International Standards on Auditing do not provide for approved methods to determine the risks that may arise in the process of auditing trade receivables that, on the one hand, allows auditors to develop and apply their own methods of risk assessment, considering the specifics of accounting policies, business models, professional judgments, information systems and processes of entities. But on the other hand, it can cause difficulties associated with the development and comparison of estimates of different auditors.

Key words: audit, sales revenue, risks of material misstatement, trade receivables, improvements to audit, financial assets.

предоставляют им услуги в кредит, что приводит к признанию и оценке торговой дебиторской задолженности, а следовательно, к признанию финансового актива, в связи с тем, что субъект хозяйствования в результате хозяйственной операции становится стороной по договору и у него появляется контрактное право получить денежные средства в обмен на переданные товары, работы, услуги покупателям и заказчикам. Дебиторская задолженность – это задолженность покупателей и заказчиков, которая возникает в ходе обычной деятельности субъекта хозяйствования и представляет собой суммы, которые субъект хозяйствования ожидает получить от покупателей и заказчиков за реализованные им товары или предоставленные им услуги. С целью совершенствования аудита и улучшения качества информации о торговой дебиторской задолженности, которая раскрывается субъектами хозяйствования в финансовой отчетности, в статье идентифицированы риски существенного искажения в процессе аудита торговой дебиторской задолженности в связи со вступлением в силу МСФЗ (IFRS) 15 «Доход от договоров с клиентами». Определены действия аудитора, которые будут способствовать совершенствованию аудита торговой дебиторской задолженности субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: аудит, выручка от реализации, риски существенного искажения, торговая дебиторская задолженность, совершенствование аудита, финансовый актив.

УДК 657.221

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.48-95>

Соколова Н.М.

аспірант кафедри
обліку і оподаткування
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Sokolova Nataliia

Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman

In modern economic conditions, most entities around the world sell their customers goods or provide them with services, which in turn leads to the recognition and evaluation of trade receivables, and, consequently, to the recognition of a financial asset, since the entity because of an economic transaction becomes a party to the contract and has the contractual right to receive cash in exchange for the transferred goods, works, services to buyers and customers. Accounts receivable are accounts receivable from buyers and customers that arise in the normal course of business and represent amounts that the business entity expects to receive from buyers and customers for the sold goods or services provided by them. For many companies, trade receivables are one of the significant items contained in short-term assets in the Statement of Financial Position. Trade receivables are an important economic factor that affects the efficiency of operating activities. Since International Financial Reporting Standards 15 Revenue from contracts with customers came into force on 1 January 2018, which caused quite contradictory accounting requirements for trade receivables in national and international standards, there is a possibility that existing risks may change or new risks may arise. To improve the audit, and to improve the quality of information on trade receivables, which is disclosed by entities in the financial statements, the article identifies the risks of material misstatement in the audit of trade receivables. The actions of the auditor, which will contribute to improving the audit of trade receivables of economic entities, have been determined. It is important to note that International Standards on Auditing do not provide for approved methods to determine the risks that may arise in the process of auditing trade receivables that, on the one hand, allows auditors to develop and apply their own methods of risk assessment, considering the specifics of accounting policies, business models, professional judgments, information systems and processes of entities. But on the other hand, it can cause difficulties associated with the development and comparison of estimates of different auditors.

Key words: audit, sales revenue, risks of material misstatement, trade receivables, improvements to audit, financial assets.

Постановка проблеми. Для багатьох компаній торговельна дебіторська заборгованість є однією із суттєвих статей у складі короткострокових активів Звіту про фінансовий стан. Торговельна дебіторська заборгованість є важливим економічним чинником, що впливає на ефективність операційної діяльності. У зв'язку з тим, що МСФЗ (IFRS) 15 «Дохід від договорів із клієнтами» набув чинності з 1 січня 2018 року, що зумовило досить суперечливі вимоги щодо обліку торговельної дебіторської заборгованості у національних та міжнародних

стандартах, є вірогідність зміни наявних ризиків або виникнення нових ризиків.

Таким чином, питання ідентифікації ризиків, які можуть виникнути у процесі аудиту торговельної дебіторської заборгованості, та визначення дій аудитора, що сприятимуть удосконаленню аудиту торговельної дебіторської заборгованості, є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань бухгалтерського обліку та аудиту фінансових активів, зокрема операцій із торговельної дебіторської заборгованості, присвячені

праці таких сучасних вітчизняних науковців, як: В.Д. Зелікман, Т.О. Каменська, І.В. Нестеренко, С.О. Олійник, О.В. Сагова, Ю.А. Соніна, М.К. Терещенко та ін.

Постановка завдання. Мета статті – ідентифікувати ризики, які можуть виникнути в процесі аудиту торговельної дебіторської заборгованості, у зв'язку з набуттям чинності МСФЗ (IFRS) 15 «Дохід від договорів із клієнтами». Визначити дії, що сприятимуть удосконаленню аудиту торговельної дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» торговельна дебіторська заборгованість належить до дебіторської заборгованості, що виникає в результаті операційної діяльності суб'єкта господарювання та є сумою заборгованості дебіторів на певну дату, яку суб'єкт господарювання очікує отримати. П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» зазначає, що «поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг та оцінюється за первісною вартістю» [1].

Отже, визнання та оцінка торговельної дебіторської заборгованості невід'ємно пов'язані з найбільш важливим елементом фінансової звітності – доходом від реалізації товарів, робіт, послуг.

Визнання та облік торговельної дебіторської заборгованості має певні особливості у зв'язку з тим, що:

- міжнародні стандарти фінансової звітності не містять окремого стандарту, який визначає положення визнання, оцінки та розкриття інформації щодо торговельної дебіторської заборгованості;
- первісно визнається як актив одночасно з визнанням доходу від реалізації товарів, робіт, послуг відповідно до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та положень МСФЗ (IFRS) 15 «Дохід від договорів з клієнтами»;
- на дату складання фінансової звітності з метою обліку та розкриття інформації щодо торговельної дебіторської заборгованості застосовуються положення інших облікових стандартів – П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» та МСФЗ (IFRS) 9 «Фінансові активи».

Завданням аудиту торговельної дебіторської заборгованості є визначення того, що:

- загальна сума торговельної дебіторської заборгованості у Звіті про фінансовий стан є реальними вимогами суб'єкта господарювання (твердження про наявність);
- усі реальні вимоги компанії з дебіторської заборгованості включені у Звіт про фінансовий стан (твердження про повноту);
- торговельна дебіторська заборгованість оцінена належним чином та обліковується за чистою

вартістю реалізації, тобто валова сума торгової дебіторської заборгованості відображається у Звіті про фінансовий стан з урахуванням відповідно нарахованих резервів за сумнівною заборгованістю, а також наданих знижок, права на повернення товару й аналогічних статей (твердження про оцінку);

– суб'єкт господарювання контролює та має юридичне право на отримання загальної суми торговельної дебіторської заборгованості, яка відображена у Звіті про фінансовий стан на звітну дату. Тобто загальна сума торговельної дебіторської заборгованості вільна від заставних прав, заборук або інших забезпечувальних прав. В іншому разі наявні заставні права, заборуки або інші забезпечувальні права мають бути визначені (твердження про наявність права на отримання винагороди);

– торговельна дебіторська заборгованість класифікується та обліковується відповідно до визначеної бізнес-моделі суб'єкта господарювання, визнається у фінансовій звітності та інформація про неї розкривається у примітках належним чином (представлення і розкриття інформації).

Важливим є те, що МСФЗ (IFRS) 15 «Дохід від договорів із клієнтами», який набув чинності з 1 січня 2018 року, може змінити наявні ризики або створювати нові ризики, що необхідно враховувати під час проведення аудиту торговельної дебіторської заборгованості, внаслідок чого у суб'єктів господарювання та аудиторів виникає потреба провести переоцінку ризиків.

Отже, нові ризики можуть бути пов'язані з:

- ініціацією договорів із клієнтами, а отже, і визначенням, чи виникає за таким договором торговельна дебіторська заборгованість;
- новими вимогами щодо бухгалтерських оцінок торговельної дебіторської заборгованості на дату первісного визнання;
- новими вимогами щодо модифікації договорів із клієнтами;
- новими професійними судженнями суб'єкта господарювання, які можуть створити нові можливості для шахрайства;
- новими вимогами щодо розкриття інформації за торговельною дебіторською заборгованістю.

Таким чином, аудитору необхідно провести повторну оцінку ризиків і відповідним чином оновити свою документацію.

У процесі аудиторської перевірки аудитору потрібно розглянути та мати розуміння щодо діяльності суб'єкта господарювання, його бізнес-середовища та господарських операцій, що приводять до визнання доходу від реалізації товарів, робіт і послуг та торговельної дебіторської заборгованості. Аудитор використовує це розуміння, щоб виявити нові ризики та визначити їхній вплив на аудиторську перевірку.

Професійний скептицизм особливо важливий у процесі визначення ризиків, пов'язаних із новими

оцінками та судженнями, які будуть зроблені відповідно до МСФЗ (IFRS) 15 «Дохід від договорів із клієнтами», та в процесі визначення ризику упередженості суб'єкта господарювання. Це включає оцінку доказів, що свідчать про невідповідність оцінок та суджень суб'єкта господарювання, а не просто їх підтверджують.

З огляду на нові професійні судження, які повинні формуватися суб'єктом господарювання щодо визнання та обліку торговельної дебіторської заборгованості, важливим є розгляд нових ризиків щодо визначення інформації про дебіторську заборгованість у фінансовій звітності та розкриття інформації у примітках, щоб забезпечити достатню основу для виявлення й оцінки ризиків суттєвих викривлень інформації.

Отже, на підставі вищенаведеного є очевидним, що аудиторська практика стикається з необхідністю визначення дій, які мають бути зробленими для того, щоб визначити ризик суттєвого викривлення у процесі аудиту торговельної дебіторської заборгованості (таблиця 1):

Висновки з проведеного дослідження.

У процесі дослідження ідентифіковано ризики, які можуть виникнути в процесі аудиту торговельної дебіторської заборгованості, та визначені дії, які мають бути зробленими для того, щоб визначити ризик суттєвого викривлення в процесі аудиту торговельної дебіторської заборгованості.

Важливо зазначити, що міжнародні стандарти аудиту не передбачають затверджених методик визначення ризиків, які можуть виникнути у процесі аудиту торговельної дебіторської заборгованості, що, з одного боку, дає можливість аудиторам розробляти та застосовувати власні методики оцінки ризиків з урахуванням особливостей облікових політик, бізнес-моделей, професійних суджень, інформаційних систем та процесів суб'єктів господарювання. З іншого боку, це може викликати складнощі, які пов'язані з розробленням та з зіставленням оцінок різних аудиторів.

У зв'язку з переходом більшості суб'єктів господарювання до застосування міжнародних стандартів фінансової звітності вважаємо, що

доцільним може бути розгляд та зміна наявних або розроблення нових систем, процесів і засобів контролю з метою складання оцінок та надання необхідної інформації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства Фінансів України від 08 жовтня 1999 № 237 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (дата звернення: 25.12.2019).
2. Міжнародний стандарт фінансової звітності (IFRS) 15 «Дохід від договорів з клієнтами»: Міжнародний документ від 28 травня 2014 / Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS-15_ukr-compressed.pdf (дата звернення: 23.12.2019).
3. Зелікман В.Д., Соніна Ю.А. Напрями удосконалення обліку та внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості підприємства. *Наука та прогрес транспорту. Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна*. 2014. № 4. С. 37–42.
4. Каменська Т.О. Ризики в аудиті та їх оцінка. *Статистика України*. 2015. № 2. С. 43–45.
5. Нестеренко І.В. Особливості обліку та аудиту фінансових інвестицій підприємства. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2012. № 1(1). С. 136–142.
6. Олійник С.О. Особливості організації аудиту дебіторської заборгованості на підприємстві. *Журнал Науковий огляд*. 2014. № 6(49). С. 6–13.
7. Сагова О.В. Особливості організації та методики аудиту фінансових інвестицій. *Економічний аналіз: збірник наукових праць*. 2010. № 6. С. 489–492.
8. Терещенко М.К. Деякі аспекти удосконалення обліку, аналізу і аудиту дебіторської заборгованості підприємства. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2014. № 1. С. 107–113.

REFERENCES:

1. Ministry of Finance of Ukraine (1999) Pro zatverdzhennia Polozhennia (standartu) bukhhalterskoho obliku 10 «Debitorska zaborhovanist»: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy No. 237, October 08. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (accessed 25 December 2019).

Таблиця 1

Перелік дій аудитора з метою визначення ризиків суттєвого викривлення

⇒	Оцінити вибір і застосування суб'єктом господарювання принципів облікової політики, включаючи розкриття відповідної інформації щодо обліку торговельної дебіторської заборгованості, для розуміння змін, внесених у систему фінансової звітності.
⇒	Розглянути та зрозуміти, як суб'єкт господарювання, оцінив ідентифіковані ризики відповідно до МСФЗ (IFRS) 15 «Дохід від договорів із клієнтами».
⇒	Розглянути інформацію, яку необхідно буде розкривати для підтвердження інформації щодо доходу від реалізації та торговельної дебіторської заборгованості відповідно до МСФЗ (IFRS) 15 «Дохід від договорів із клієнтами».
⇒	Провести опитування ланки керівництва суб'єкта господарювання, що не має стосунку до бухгалтерських функцій, але може вплинути на суттєве викривлення інформації, пов'язаної з МСФЗ (IFRS) 15 «Дохід від договорів із клієнтами».
⇒	Розглянути вплив МСФЗ (IFRS) 15 «Дохід від договорів із клієнтами» на інформаційні системи та процеси суб'єкта господарювання, а також ризики, пов'язані з інформацією, що отримується із цих систем.

2. Ministry of Finance of Ukraine (2016) International Financial Reporting Standard 15 “Revenue from Contracts with Customers”. Available at https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS-15_ukr-compressed.pdf (accessed 23 December 2019).

3. Zelikman V.D., Sonina Yu.A. (2014) Napriamy udoskonalennia obliku ta vnutrishnoho audytu debitorskoi zaborhovanosti pidpriemstva [Areas of improvement of accounting and internal audit of accounts receivable]. *Nauka ta prohres transportu. Visnyk Dnipropetrovskoho natsionalnoho universytetu zaliznychnoho transportu imeni akademika V. Lazariana*, no. 4, pp. 37–42.

4. Kamenska T.O. (2015) Ryzyky v audyti ta yikh otsinka [Audit risks and their assessment]. *Statystyka Ukrainy*, no. 2, pp. 43–45.

5. Nesterenko I.V. (2012) Osoblyvosti obliku ta audytu finansovykh investytsii pidpriemstva [Features of accounting and audit of financial investments of the

enterprise]. *Ekonomichna stratehiia i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh*, no. 1(1), pp. 136–142.

6. Oliinyk S.O. (2014) Osoblyvosti orhanizatsii audytu debitorskoi zaborhovanosti na pidpriemstvi [Features of organization of audit of accounts receivable at the enterprise]. *Zhurnal Naukovyi ohliad*, no. 6 (49), pp. 6–13.

7. Sahova O.V. (2010) Osoblyvosti orhanizatsii ta metodyky audytu finansovykh investytsii [Features of the organization and methods of audit of financial investments]. *Ekonomichnyi analiz: zbirnyk naukovykh prats*, no. 6, pp. 489–492.

8. Tereshchenko M.K. (2014) Deiaki aspekty udoskonalennia obliku, analizu i audytu debitorskoi zaborhovanosti pidpriemstva [Some aspects of improving the accounting, analysis and audit of accounts receivable]. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu*, no. 1, pp. 107–113.